

Česká nová vlna

FAVh001 + FAVKh006

18. 11. 2020

Mgr. Šárka Gmitterková, Ph.D.

Státně-socialistický modus produkce (SMP)

- „ [...] osvobození filmu od diktátu trhu znamená jeho podřízení diktátu státu. [...] Každé oslabení státní kontroly umožňovalo filmu využívat výhod zestátnění.“ (A.J. Liehm v předmluvě k americkému vydání *Ostře sledovaných filmů*, NYC 1973)
-
- Státní vlastnictví >> stát a jeho reprezentanti ve vedení státního podniku
 - Politicko-ideologický dozor a s ním spojený centrální strategický management filmového průmyslu, který se po celou dobu existence modu zásadněji neměnil
 - Dramaturgie
 - (Silná pozice režiséra a to ve všech fázích výroby = nízká separace fáze vývoje projektů od jejich realizace)

System tvůrčích skupin (TS)

- TS nabízejí personální i pracovní kontinuity se staršími mody produkce; jedno z možných vysvětlení, proč se nejen u nás, ale v celém regionu (TS v Polsku, Maďarsku, Německu) mohl otevřít prostor pro umělecké inovace; po roce 1990 rozpad skupin jako jedna z příčin krize domácího filmového průmyslu
- První skupina TS vzniká na podzim 1954 na popud nového ředitele ČSF Jiřího Marka >> začátek decentralizace, liberalizace ve druhé pol. 50. let
- Roku 1959 Jiřího Marka ve funkci střídá Alois Poledňák
- Na pozici vedoucího Filmového studia Barrandov (FSB) střídá Eduarda Hofmana roku 1960 Vlastimil Harnach
- Ústředním dramaturgem se roku 1960 stává Břetislav Kunc

TS 1954–1970

- 1954-1970: relativní stabilita, podmínky pro tvorbu specifických zaměření TS (témata, styly, žánry)
- osobní sítě: vznikají „stáje“ kmenových autorů a kmenových režisérů >> každá ze skupin si vytváří vlastní skupinovou identitu (dobovým žargonem „tvář“)
- Hlavně v letech 1963–69 se systém TS stabilizoval >> klíčové platformy pro iniciaci a přípravu projektů, jako umělecký a hospodářský dozor pro jejich realizaci a také důležité pro výchovu talentů
- Funguje 5 hlavních TS:
 - Bohumil Šmída – Ladislav Fikar
 - Karel Feix – Miloš Brož
 - Erich Švabík – Jan Procházka
 - Jiří Šebor – Vladimír Bor
 - Ladislav Novotný – Bedřich Kubala.
- Kromě skupiny Feix – Brož se s filmy tvůrců NV setkáváme ve všech skupinách.

Profily jednotlivých TS

Karel Feix s dramaturgem Milošem Brožem

- Divácký film, jenž staví na populárních žánrech a zkušených režisérech: např. komedie *Limonádový Joe* (Oldřich Lipský, 1964), *Král králů* (Martin Frič, 1963), *Ženu ani květinou neuhodíš* (Zdeněk Podskalský, 1966), *Vražda po našem* (Jiří Weiss, 1966), *Poslední růže od Casanovy* (Václav Krška, 1966), *Přísně tajné premiéry* (Martin Frič, 1967) a muzikály *Starci na chmelu* (Ladislav Rychman, 1964) a *Dáma na kolejích* (Ladislav Rychman, 1966).
- Jakožto bývalý „kapitalistický“ producent Feix zdůrazňoval, „že tvorba skupiny představuje 12–15 procent produkce Barrandova a Koliby, ale v kinech i v exportu reprezentuje plnou třetinu“

Ladislav Novotný – dramaturg Bedřich Kubala

- Do FSB přešla v roce 1956 z Československého armádního filmu, kde si vytvořila základnu dlouholetých spolupracovníků, jako byli režiséři Karel Kachyňa, Vojtěch Jasný a František Vlácil; kameramani Jaroslav Kučera, Jan Čuřík a Josef Vaniš.
- Podle dohody o začlenění do ČSF musela skupina jednou ročně natočit film s vojenskou tematikou – takto vznikly tituly jako *Zářijové noci* (Vojtěch Jasný, 1957), *Tenkrát o vánocích* (Karel Kachyňa, 1958) a *Král Šumavy* (Karel Kachyňa, 1959).
- V 60. letech ale TS armádní náměty opustila a otevřela se existenciálním látkám nové vlny (natáčeli zde především Antonín Máša a Evald Schorm).

Profily jednotlivých TS

Jiří Šebor – Vladimír Bor

- Protipól TS Feix–Brož a konkurent TS Šmída–Fikar
- Objevila Miloše Formana s jeho spolupracovníky Ivana Passera a Jaroslava Papouška. Odvaha riskovat s debuty dalších režisérů; pro film „získala“ prominentní spisovatele jako Jana Procházku, Josefa Škvoreckého, Zdeňka Mahlera, Ladislava Fukse a Vladimíra Párala.
- TS vytvořila všechny Formanovy filmy, vč. Novákových *Štěnat*
- další objevy TS: režiséři: Zdeněk Podskalský, Jiří Hanibal, Štěpán Skalský, Ivo Novák, Jindřich Polák, Ivan Passer, Václav Sklenář, Zdeněk Sirový

Bohumil Šmída – Ladislav Fikar

- Ve svých pamětech nevzpomíná Šmída na 60. roky jako na úspěšné období – TS přitom vyrobila filmy Jiřího Menzela, Věry Chytilové či Pavla Juráčka
- Pavel Juráček jako jeden z dramaturgů TS (od roku 1959) spolu s ním Jan Libora, Václav Nývlt, Zdeněk Bláha; od roku 1959 dále Vladimír Kalina (scenárista *Žižkovské romance*) a Miloš Macourek
- podíl na pěstování sítě spolupracovníků a autorských stylů NV však patří hlavně Ladislavu Fikarovi – básník a překladatel s širokým rozhledem, intelektuálním vlivem a smyslem pro modernistickou estetiku

Ivan Passer (1933–2020)

- Spolu s Formanem a Václavem Havlem studoval na Koleji Jiřího z Poděbrad.
- Kvůli nevyhovujícímu třídnímu původu vyloučen z FAMU v roce 1957 (nedostudoval)
- „Ať se přihlásí, kdo byl tak často vyhazován ze školy, z práce, odháněn od filmu jako právě on, nad nímž kletba nečistého původu či nepřiměřeného životopisu visela ve stalinských i poststalinských letech ještě tíživěji než třeba nad Schormem, Chytilovou a dalšími“ (AJ Liehm)
- V 60. letech scénářistická spolupráce na filmech *Konkurs*, *Lásky jedné plavovlásky*, *Hoří má panenko*
- Režie: *Fádní odpoledne* (1964), *Intimní osvětlení* (1965) + asistent režie na filmu *Černý Petr*

Ivan Passer

- Od satiry a sociologizujícího pohledu Miloše Formana příklon k lyrismu a psychologické introspekci, byť stále v mantinelech všednosti
- Nikdy nevystupoval jako cinefil >> zajímali ho lidé jako takoví, rád s nimi trávil čas, rád mluvil o filmařině jako o oboru, který umožňuje setkání s různými lidmi a charaktery
- Ačkoliv oba jeho filmy ze 60. let působí samozřejmě a lehce, ale je za nimi důkladná dramaturgická příprava; práce s neherci dovoluje improvizaci pouze do určité míry

Intimní osvětlení (1965)

- Obraz poklidné domácí periferie na začátku léta, kdy se po letech setkávají dva spolužáci z konzervatoře
- Projekt nováčků – Passer + kamera Miroslav Ondříček (Josef Střecha)
- Vlastimil Harnach: jeden z nejnudnějších filmů, jaký kdy viděl X úspěch u kritiky domácí i zahraniční
- Návštěvnost: *Intimní osvětlení* 345 129 diváků / *Perličky na dně* 117 687 / *Každý mladý muž* (režijní debut Pavla Juráčka) 282 387 X *Lásky jedné plavovlásky* jako absolutní hit – 2 255 858 diváků
- Po roce 1970 vyřazen z distribuce

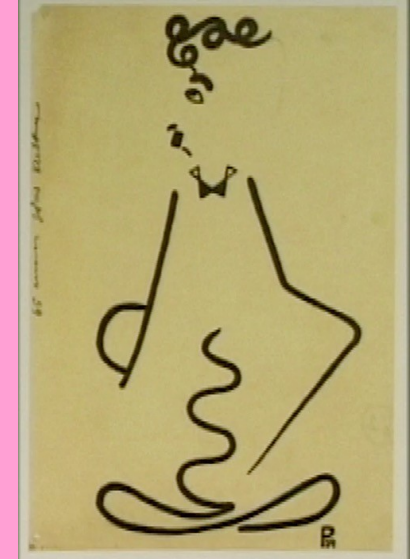
Jaroslav Papoušek (1929–1997)

- „Ale když já jsem jenom na takové ty hovadinky“ >> má se za to, že Papoušek na rozdíl od Formana nedovedl povznést humor z banální přizemnosti do pronikavější výpovědi
- „Mně vyhovovalo, když se všichni na všechno ptali Miloše a Ivana a já mohl jen mlčet a něco dělat“ >> není tak viditelný a oslavovaný jako zbytek tria
- Z trojice nejméně pilný a právě on vnáší do Formanových filmů ostře satirický tón (ohledně erotických náznaků srovnej Formanovy filmy a *Nejkrásnější věk*; stran satiry *Hoří má panenko* a *Ecce homo Homolka*)
- Scénáristicky se podílel na filmech *Černý Petr*, *Intimní osvětlení*, *Lásky jedné plavovlásky*, *Hoří má panenko*
- Jako režisér debutoval filmem *Nejkrásnější věk*, následovala komedie *Ecce homo Homolka*

Jaroslav Papoušek

- režisér, scenárista, prozaik, malíř a sochař, karikaturista, ladič harmonik >> všestranně nadaný
- měl výraznou prostorovou představivost a uměl velmi dobře komponovat figury do záběru + smysl pro humor a ironickou nadsázku
- Autor předlohy k filmu *Černý Petr*
- *Nejkrásnější věk* (1968) – figurkářská komedie z prostředí sochařského ateliéru
 - Na rozdíl od Formana, kterého zajímali mladí, a Passera, který stranil střední generaci (cca kolem 30), Papouška zajímá stáří
 - Na vizuální stránce má značný podíl kameraman Josef Ort-Šnep

Ecce homo Homolka (1969)

- schválený do ještě před srpnem 1968, ale do kin šel až v období silících normalizačních tendencí, v březnu 1970
- Následovaly další dva snímky: *Hogo fogo Homolka* (1970) a *Homolka a Tobolka* (1972) >> díky silícím tendenčním tlakům je kvalita trilogie sestupná
- jeden z mála filmů, které si dovolily použít latinský název, navíc citát z Bible („Hle, [to je] člověk“ – Jób, 19,5) >> náboženských metafor je tu plno – ve smyslu morálního imperativu nebo ostře satirického podtónu?
- Výrazně distancovaný pohled na protagonisty (pohled entomologa), na instituci manželství a mezigeneračního soužití >> jediným světlým bodem jsou děti? (srov. s vyobrazením dětí v *Intimním osvětlení*)
- Film plný kontrastů – mezi hermeticky uzavřenou domácností a přírodou, mezi generacemi, hudební kontrapunktů atd.

* ECCE HOMO HOMOLKA *

Český film Jaroslava Papouška pro každou rodinu

